

פרק כ"ח תורה.

[א] (b) והי' פקד את שרה (בראשית כא א), וז"ה הן אל לא ימאס תם ולא יחויק ביד מרעים (איוב ח כ). הן אל לא ימאס תם, זה אברהם, שעשה כמה שנים מצטער עד שלא תלד שרה, אעפ"כ לא הניחו, ולא יתחוק

הערות ותקונים

חסר גם שם. אולם הלום ראיתי אחרי רואי כי בשתי ירות אין חסרון כלל ונמצא אחרי המלות וקנה המדה הסיוס, ומט"ך זה משיח העומד מבני בניו, שני מטה עוין ישרה ה' סציוין וכוה נשלם פרק כ"ו ואח"כ מתחיל פכ"ח ומתחיל והי' פקד את שרה וז"ה הן אל לא ימאס וכו'. (אשר לפנינו אות א') ואחר זה נמצא אות ב' ואות ג' ואח"כ מתחיל אות ה' ד"א והי' פקד וז"ה וגם נצח ישראל לא יסקר כו' ואין ספק אצלי כי הרב ר' אברהם ו"ל אשר הוציא את אנ"ב בזוילנא עם הקדמתו וביאורים קצרים. עשה לו העתקה סן אנ"ב הנמצא בשתי ירות כי השתי ירות היה יקר בטציואות, גם טוב ויהר להרפים סן העתקה כל גליון וגליון במני עצמו, מלהרפים סן הספר. וכהעתקה אשר הי' לפניו נאבד דף שלם כי נשלם הדף במלות וקנה המדה" והדף שלאחריו הי' מתחיל במלות ד"א והי' פקד וז"ה וגם נצח ישראל לכן כתב, חסר כאן' ונתחבר פרק כ"ה עם פרק כ"ח, וגם בדפוס זאלקווא הנדפס עפ"י דפוס ווילנא, הציג ג"כ "חסר כאן". ולפנינו ימצא הקורא את הנחסר עפ"י שתי ירות וכן נמצא גם ככ"י סן אגדת בראשית כמו שהוא בשתי ירות וגם בבית המדרש נוסף החסרון עפ"י שתי ירות. ובעל עץ יוסף בדפוס ווארשוי אשר הרפים עפ"י דפוס זאלקווא כאשר ראה שכתוב "חסר כאן" העיר וו"ל דע שבכל ספרי מדרשות אגדת בראשית שלפנינו הפרק כ"ו והפרק כ"ח הוא פרק אחד וכך כתוב התם, וקנה המדה" (חסר כאן) ד"א והי' פקד את שרה וז"ה וגם נצח ישראל כו' ולפי נוסחתם חסר פרק כ"ח ומעות נפל בהם, א' איך קאמר ד"א והי' פקד כיון שלא הביא המדרש כלל מקודם פסוק והי' פקד, ב' שהרי מדרש זה נתיימר לדרוש פרשה בתורה ואח"כ כנביאים ואח"כ בכתובים, וא"כ חסר כאן פרק כ"ח שהיא פרשת התורה, אבל האמת יורה דרכו שתיבת ר"א הי' כתוב בתוך המסגרת כך (חסר כאן ד"א) פ' שחטר כאן ד"א היינו דרש על ומט"ך ואח"כ מתחיל פ' התורה והי' פקד את שרה וז"ה כו', ומה שאמר שחסר מצאתי בספר שתי ירות שצ"ל ומט"ך זה משיח העומד מבני בניו שני מטה עוין וכו' וזה ברור עכ"ל. וכאשר כתבתי תראה שטעה בעל עץ יוסף ואינו ברור. והוא בעצמו לא ראה את האנ"ב הנדפס בשתי ירות רק ספרי השמועה כתב כן כי אם הי' ראה כנוף השתי ירות או ראה כי נמצא שם גם התחלת פ' כ"ח כל אות א' וב' וג' וד' או לא הי' החל באות ה' והי' פקד וז"ה וגם נצח ישראל רק הי' הוסף משם את כל הנחסר.

[פכ"ח] (b) והי' פקד וז"ה הן אל לא ימאס תם. בפסיקתא רבתי פסקא מ"ב אות ו' פסקא והי' פקד את שרה נדרש ג"כ על הכתוב הוה הן אל לא ימאס רק בסגנון אחר והמחבר סן אנ"ב הרחיב הלשון ובכ"י סן אנ"ב הנוסחא נשתנית וכך איתא שם והי' פקד את שרה וז"ה הן אל לא ימאס תם וגו' זה אברהם שנצטער על שרה שלא ילדה אעפ"כ לא שכחו ולא סאמו ונתן לו בן, שני' והי' פקד וגו' ותלד לאברהם בן וגו', ולא יתחוק ביד מרעים, זה איבימלך וביחו שעצרן ופחלישן ולא חזקו, ומנין שעצרן שני' כי עצר וגו', א"ר אבהו שתי מיות הן בכני אדם אחד מלמטה ואחר מלמטה ושניהם סגרו הקביה לאיבימלך ולכל בני ביתו, שנאמר כי עצור עצר וגו', למה, על דבר שרה וגו', פה התחתון זה טוב (כלומר נכון) פה העליון למה, כדי שלא יהיו יכולין לדבר ולעשות תפלה, ויש אומרים כל האיכרים וכל הנקבים שבהם עצר וסתם שנאמר כי עצור וגו' הכל תתם ועצר על דבר שרה אשת אברהם, ושטא תאמר על מה שאמר הכתוב על דבר שרה בזכותה בלבד הי' ולא בזכות אברהם והא כתוב כי עצור עצר שתי פעמים, מלמד שבזכות שניהם עשה הקב"ה אותן הרפואות, ת"ל אשת אברהם וכיון שקרא והתפלל אברהם להקב"ה וענה לו מיד נתרפא, שני' ויתפלל אברהם וגו' אמר הקב"ה לאברהם אתה מתפלל על אחרים שיהרפאו וחסת עליהם, חייך אני אחוס עליך ועל אשתך וארפא לה סן עקרותה שאינה יולדת, ותלד לך בן, מה כתוב והי' פקד וגו' הוה הן אל לא ימאס תם.

ביד מרעים, זה ביתו של אבימלך שחיוקן ועצרו, שנאמר כי עצר עצר וגוי (בראשית כ"ח), ז) א"ר אבהו עצר הקב"ה כל מה שהיה לאבימלך לו ולאשתו ולעבדיו ולשפחותיו, ולבהמתו ולצאנו ולבכרו היאך עצר, אלא סתם פיהם שלא לדבר דבר, נחירן שלא ירחו בה, עיניהם שלא יסתכלו בה, אוניהם שלא ישמעו תפלתה, השמישן שלא ידבקו עמה, סנין שנאמר כי עצר וגוי, ותאמר בוכותה בלבר ת"ל אשת אברהם, וכיון שהתפלל אברהם עליהם מיד ריפאן הקדוש ברוך הוא, שנאמר ויתפלל אברהם וגוי (שם שם יז), אמר הקב"ה לאברהם את מתפלל על אחרים שילדו ושרה אשתך אינה יולדת, מיד וה' פקד את שרה, לפיכך אמר הכתוב הן אל לא ימאס תם: [ב] ז) ד"א והי' פקד את שרה. וזשה ולא ידבק בידך וגוי ונתן לך רחמים וריחםך (דברים יג יח), אמר להן משה סימן יהא בידך, כל זמן שאתה מרחם על חבירך אף הבה מרחם עליך, אם אין לך רחמים על חבירך אין הקב"ה מרחם עליך, וכן את מוצא כל זמן שהיה איוב אומ' כנגד חביריו וחביריו כנגדו, היתה מרת הדין מתוחה, שנאמר ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים (איוב ל א), והן אוסרין לו גם שבי גם ישיש בנו וגוי (שם ט"ז י), וכיון שנתפלל על חביריו מיד נתרצה לו הקב"ה, שנאמר והי' שב את שבות איוב (שם ט"ב י), אימתי בהתפללו בעד רעהו, כך אבימלך כל זמן שהיה לו קטטה עם אברהם היה מצטער, שנאמר כי עצר עצר וגוי וכיון שהתפלל עליו אברהם מיד נתרצה על שניהם, שנאמר ויתפלל אברהם וגוי (בראשית כ"ח יז), ומה כתיב אחריו והי' פקד את שרה: [ג] ד) ד"א והי' פקד את שרה. וזשה הי' צבאות שוב נא הכס משמים

הערות ותקונים

ז) א"ר אבהו עצר הקב"ה. לא נמצא מובא בשמו ועיין בפסיקתא רבתי שם וכן עיין בכ"ד פנ"ב אות י"ג כי עצרו עצר נאמר עצירה כמה עצירה כגיון עצירה באוון. ג) ד"א וזשה ולא ידבק בידך כו'. סימן זה יהא בידך. עיין פסיקתא רבתי פסקא ל"ט שנדרש כן על הכתוב ונתן לך רחמים ורחםך א"ר יוסי בן דרמסקים סימן זה יהא בידך כל זמן שאתה מרחם על חבירך המקום מרחם עליך כו'. ובכ"י סן אג"ב מוכא פה בסגנון אחר והדרשה נדרש על פסוק אחר, וכך איתא שם ד"א והי' פקד את שרה. וזשה חיים וחמר עשית עמרי ופקרתיך שמרה רוחי (איוב י"ב), אכר אברהם חיים הוספתי לי כשהחזרת לי שרה, וחמר עשית עמדי. ששמעת תפלתי, והורעתך לכל באי עולם, ונתת בעבורי רפואה לאבימלך ולביתו. כמ"ש וירפא אלהים את אבימלך וגוי (בראשית כ"ח י"ז). וכתיב ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט י"ח), אמר להם משה לישראל בני חתי' אוהבין זה לזה, ויהיו שלום ביניכם, שכל מי שאוהב את חבירו ומרחמיהו, אין הקב"ה מרחם עליו, ומנין, שכן באיוב ובחביריו, כל זמן שהי' מרחמין אוהבין זה את זה, מרת הדין נמתחת ולא היו יכולין להיוקן, כיון שנכנסה איבה וקנאה ותחרות ביניהם אמר איוב ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים (איוב ל' א'), ומנין שנמרע, שנאמר ויצא השטן מאת [מנין] היוך את איוב בשחון רע (איוב כ' ז'), ואף חביריו השיבותו ואמרו לו גם שב גם ישיש בנו וגוי (שם ט"ז י') וכיון שתור להתפלל בעד רעהו השיב הקב"ה שבותו, שנאמר והי' שב את שבות איוב (שם ט"ב י'). ואימתי שב שבותו, כיון מרחם ונתפייס, ונתן לבו להתפלל בעד רעהו, כך אבימלך, כל זמן שהיה לו קטטה עם אברהם, היו מצטערין שניהם, שג' ויתפלל אברהם אל האלהים וגוי (בראשית כ"ח י"ז), מה כתיב בתריה והי' פקד את שרה: יראה הקורא כי בכ"י הלשון משונה ונקלה גם בחסר והעתקתי כמו שהוא בכ"י. ד) ד"א והי' פקד וזשה הי' צבאות שוב נא הכס משמים וראה

וראה ופקוד גפן זאת (תהלים פ טו), וה' פקד את שרה כאשר אמר, מה אמר, אלא ראה מה כתיב ויוצא אותו החוצה וגו' (בראשית טו ה), העלה אברהם לשמים, שאין חוצה אלא שמים, שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות (משלי ח כו), כיון שהעלה אותו לשמים, אמר לו הסתכל מה יש למטה, שנאמר הבט נא השמימה (בראשית טו ה), הרי שהיה למעלה מן הכוכבים, שאין הבט אלא מלמעלה למטה, שכך ישראל אומרים להקב"ה הבט משמים וראה, אף אברהם העלה אותו למעלה מן הכוכבים ואמר לו הבט נא השמימה, אמר לו אברהם רבונו של עולם את מתפלל עלי ואומי לי הבט נא השמימה, ואני מסתכל לפיכך כביכול שמסתכל למטה, ותקיים מה שאמרת לשרה שוב אשוב אליך וגו' (בראשית יח י), שנאמר אלהים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקד גפן זאת, ואין גפן אלא שרה, שנאמר אשתך כגפן פוריה וגו' (תהלים קכח ג), אמר לו הקב"ה ואני פוקד ומקיים מה שאמרת, וה' פקד את שרה: ו) ד"א וה' פקד את שרה, זש"ה וידעו הגוים ישארו סביבותיכם [כי אני ה' בניתי הנהרסות נטעתי הנשמה אני ה' דברתי ועשית] (יחזקאל לו לו), אותה שאמרה אחרי בלותי וגו' (בראשית יח יב), בניתי הנהרסות, אותה שכתוב בה חדל להיות לשרה אורח כנשים (שם שם יא). נטעתי הנשמה, למועד (הזה) [אשוב אליך] כעת חיה וגו' (שם שם יד), וה' פקד את שרה: [ה'] ז) ד"א וה' פקד

הערות ותקונים

ופקוד גפן זאת. גם אות ג' נשתנה הגי' בכ"ו מן אג"ב וכך איתא שם: ד"א וה' פקד זש"ה. שוב נא הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת וגו'. הבט עתה כמו שהבטת בהבט, ומנין שהבטת בהבט, שני וה' פקד את שרה כאשר אמר. בא וראה כשרצה הקב"ה לשמח את אברהם אבינו בטובתן של ישראל ובגדולתן, אחו בירו והעלהו לשמי מרום, שני ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמים וגו' (בראשית ט"ו ה'), הוציא אותו החוצה סתללו של עולם, ואין חוצה אלא שמים, שני הן אראלם צעקו חוצה [ישעיהו ל"ג י"ז], ואומר עד לא עשה ארץ וחוצות [משלי ח כ"ו] וכיון שהעלה אמר לו הקב"ה הבט מלמעלה למטה, מה יש למטה, מכאן אתה למד שהיה אברהם למעלה מן הכוכבים, שאין הבט אלא מלמעלה למטה, שכן ישראל אומרים להקב"ה הבט משמים וראה וגו', אף בשעלתו למרום למעלה מן הכוכבים ואמר לו הבט נא השמימה, באותה שעה אמר אברהם להקב"ה, כשם שאתה אומר לי הבט, ואני מביט, כך אתה הבט וקיים מה שאמרת שוב אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן, לפיכך אמר הכתוב ה' צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת, ואין גפן אלא שרה שנאמר אשתך כגפן פוריה [תהלים קכ"ח ג'] אמר לו הקב"ה לאברהם בן אעשה ואפקוד כאשר אמרת, היינו דכתיב וה' פקד את שרה. ה) הרי שהיה למעלה מן הכוכבים שאין הבט אלא מלמעלה למטה. בכ"ד פס"ד אות י"ב העלה אותו למעלה מכיפת הרקיע, הוא דאמר ליה הבט נא השמימה אין הבטה אלא מלמעלה למטה. ועיין רש"י עה"ת. ו) ד"א וה' פקד זש"ה וידעו הגוים. מכאן עד ד"א שלאחריו אות ה' ד"א וה' פקד זש"ה וגם נצח ישראל חסר בכ"ו מן אג"ב שפסח המעתיק מן ד"א עד ד"א. וגם בפסיקתא רבתי פס"ג פסקא וה' פקד אות ה' נדרש ג"כ על הפסוק הוה, וידעו הגוים רק במגוון אחר קצת ודברי בעל אג"ב נובעים משה, והלשון לפנינו משוכש וכצ"ל וידעו הגוים אותם שהי' קוראים אותה עקרה, בניתי הנהרסות זה אברהם ושרה שהי' הרוסות. שכתוב בה חדל להיות לשרה אורח כנשים, נטעתי הנשמה, לאותה שאמרה אחרי בלותי היתה לי ערונה. אני ה' דברתי ועשית, למועד אשוב אליך כעת חיה וגו' וה' פקד את שרה. ז) ד"א וה' פקד זש"ה וגם נצח ישראל לא ישקר. מכאן מתחיל ברפום ויולנא ואח"כ בכל הרפוסים כאשר חסר

את שרה. ושיה וגם נצח ישראל לא ישקר וגו' (שיא ט"ז כ"ט), (ח) אמר הקביה לא אהיה כבשר ודם, אלישע כבשר ודם ספני שהאכילה אותו השונמית, שנאמר ותחוק בו לאכל לחם (ס"ב ד ה), אמר לה למועד הזה כעת חיה את חובקת בן (שם שם טו). וקיים. שנאמר ותהר האשה ותלד בן למועד הזה וגו' (שם שם יו). על אחת כמה וכמה ט) אני שאמרת לאברהם (למועד הזה) [שוב אשוב אליך] כעת חיה והנה בן לשרה אשתך (בראשית יח י), שאני מקיים, לפיכך אמר בלעם לא איש אל ויכזב וגו' (במדבר כג יט), אלא מה כתיב, ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקונו (בראשית כא ב), אמר דוד כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד (תהלים לג ט):

פרק כ"ט נביאים.

[א] (ח) כי פקד הי את חנה (שיא ב כ"א). ושיה האני אשביר ולא אוליד (ישעי' סו ט), זו חנה, שנאמר עד עקרה ילדה שבעה (שיא ב ה). [אם אני המוליד ועצרת] (ישעי' שם). אם אני המוליד לשרה ועצרת לי בית אביסלך, [שנאמר] כי עזר עזר (בראשית כ יח). דיא אם אני המוליד לישראל, שנאמר העמוסים מני בטן וגו' (ישעי' סו ג), ועצרת לאיה, שנאמר כל הגוים כאין נגדו וגו' (שם ס יז). שכך כתיב והכרתי לבבל שם ושאר גוין ונכד נאום הי (שם יד כב). (ז) שם זה מטבע שלה. שאר ולא יהיה שריד וגו' (עובדי א יח), וגין זה מלכות, ונכד זה אלוף. דיא אם אני המוליד לציון, שנאמר כי חלה גם ילדה ציון את בניה (ישעי' סו ח). ועצרת זה סדום. ויושביה כמו כן ימותון (שם נא ו). זו סדום, שנאמר אלה בני שעיר החורי [יושבי הארץ] (בראשית לו כ), אבל לישראל וישועתי לעולם תהיה

הערות ותקונים

דף שלם עיין לעיל פכ"ו הערה ו. (ח) אמר הקביה לא אהי כבשר ודם כו'. בכ"י סן אג"ב גם אות הי משונה הגי'. וכך איתא שם אמר הקביה בני אדם שכתב בהם כל אדם כוונ, הרי אלישע שבא ואמר לשונמית כמ"ש ויהי היום ועבור אלישע אל שונם ושם אשה גדולה ותחוק בו לאכול לחם [פ"ב ד' ח'] ובשביל הלחם שהאכילו אמר אליה למועד הזה כעת חיה את חובקת בן [ס"ב ד' ט"ז] מיר ותהר האשה ותלד בן [שם שם יז], ואני שאמרת לאברהם שוב אשוב וגו' וכתיב ואת בריתי אקים את יצחק וגו' [בראשית י"ז כ"א]. על אחת כמה וכמה שאני ראוי לקיים את דברי, כמ"ש לא איש אל ויכזב, מיר ותהר שרה ותלד וגו', לפיכך אמר דוד כי הוא אמר ויהי (תהלים ל"ג ט'), הוי כאשר אמר שני ויעש הי לשרה כאשר דיבר וגו'. אני שאמרת לאברהם למועד הזה כעת חיה ותנה בן לשרה אשתך. כן הוא בכל הרפוסים גם בדפוס ראשון בשתי ירות ויש לתקן שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך (בראשית י"ח י):

[פכ"ט] (ח) כי פקד הי את חנה. גם בפסיקתא רבתי אחר פסקא וה' פקד את שרה נמצא פסקא כי פקד הי את חנה (פמיד) אבל בסגנון אחר מסה שהביא בעל אג"ב. ובכ"י סן אג"ב נמצא ההתחלה, ומן ד"א אם אני המוליד לישראל חסר, ומתחיל ד"א כי פקד וש"ה זכרני ה' וגו' [אות ב'] ופתח המעתיק סן ד"א עד ד"א. (ז) שם זה מטבע שלה. ובמגילה ו' ע"ב איתא שם זה הכתב שאר זה לשון גין זה מלכות ונכד זו ואחי, ובעל הילקוט ישעי' רמז רפ"ו הביא מאמרם מגמרא מגילה וגורם גין זה מטבע, ואולי יש לתקן בנמרא שם זה מטבע והכוונה שעי' מטבע יצא מטבע בעולם. ובמדרש אסתר רבה סוף פתיחתא אות י"ב שם זה הכתב שלהן

(ישעי' שם): [ב] ו) ד"א כי פקד ה' את חנה. ושיה זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתיך (תהלים קו ד). ד) אשרי אדם שנמצא לו שעה של רצון, כך דוד אומר ואני תפלתי לך ה' עת רצון (שם סט יד), איל דוד רבשיע כל שעה שאני כתפלל לפניך, עשה אותו עת רצון, כך חנה כיון שעלתה לרגלים עם כל ישראל, שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה (שי"א א ג). ה) זו הפסח, שנאי ושמרת את החקה הזאת [למועדה מימים ימימה] (שמות יג י). כיון שראתה חנה את כל ישראל אמרה לפני הקב"ה, רבון כל העולמים הרי שעה שתתמצא לי, זכרני ה' ברצון עמך [פקדני בישועתיך], ושני דברים שאמרה עשה הקב"ה שתיהן, היא אמרה זכרני ה' ועשה שנאמר ויזכרה ה' (שי"א איט). היא אמרה פקדני בישועתיך. ועשה, שנאמר כי פקד ה' את חנה: [ג] ו) ד"א כי פקד ה' ושיה וידעו כל עצי השדה כי אני ה' השפלתי עץ גבוה (יחזקאל יו כד), זה פרעה הראשון, שנאמר וינגע ה' את פרעה וגו' (בראשית יב יו). והגבהתי עץ שפל (יחזקאל שם, ז) זה אברהם שנתגדל. שנאמר שמעני אדוני וגו' (בראשית כג ה). הובשתי עץ לת (יחזקאל שם), זה אבימלך, [שנאמר] כי עצר עצר (בראשית כ יח). ח) הפרחתי עץ יבש (יחזקאל שם), זו שרה. אני ה' דברתי ועשיתי (שם שם). והי פקד את שרה: ד"א וידעו כל עצי השדה. ט) זה שמואל, שנאמר וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע (שי"א ג כ). השפלתי עץ נכוה אלו בני עלי, שנאמר ביום אחד ימותו שניהם (שם ב לד). הגבהתי עץ שפל זה שמואל, שנאמר והנער שמואל משרת את ה' וגו' (שם ג א). וכן והנער שמואל הולך וגדל וטוב (שם ב כו). עליו נאמר ומצא חן ושכל טוב (משלי ג ד). ד"א הגבהתי עץ שפל זו חנה. הובשתי עץ לח זו פנינה, דכתיב ורכת בניים אומללה (שי"א ב ה). י) הפרחתי עץ יבש זו חנה. כי פקד ה' את חנה וגו' (יחזקאל יח) ויגדל הנער שמואל עם ה' (שם ב כא). אמר דוד גדלו ליני אתי ונרוסמה שמו יחדיו (תהלים לד ד):

הערות ותקונים

ושאר זה לשון ונין ונכר בר ובר בר. ג) ד"א כי פקד ושיה זכרני. מכאן נמצא גם בכ"י מן אג"ב עיין לעיל הערה א. ד) אשרי אדם כ"י. בכ"י הגי' נשתנית ושיה זכרני וגו' לפי שאמר דוד ואני תפלתי לך ה' עת רצון, עת שעולה הרגלים לירושלים ואף חנה היתה עולה עם עולי רגלים, שני ועלה האיש מעירו מימים ימימה. ה) זו הפסח שני ושמרת את החקה הזאת מימים ימימה. בכ"י איוה מועד שכתוב בו מימים ימימה הוי אומר זה הפסח שני ושמרת את החקה הזאת מימים ימימה. וכן להלן פס"ט אות ד' מימים ימימה מפסח לפסח. ו) ד"א ושיה וידעו כל עצי השדה. לקוח מן תנחומא הקדום וירא אות ליג וע"ש בהערה קצ"ד שם הכאתי המאמר מביר ריש פניג והעירותי על השינויים והבאתי גם דברי האג"ב שלמינו ע"ש. ז) זה אברהם שנתגדל שנאמר שמעני אדוני. בכ"י סן אגיב וח אברהם שאמרו לו המלכים של איוה שמעוני אדוני וגו'. ח) הפרחתי עץ יבש זו שרה. בכ"י מסיים כמ"ש אחרי בלותי וגו'. ט) זה שמואל. בכ"י זה ישראל. י) הפרחתי עץ יבש זו חנה, בכ"י מסיים שני עד עקרה ילדה שבעה וגו' גם הסיום שם, אני ה' דברתי ועשיתי. והי פקד את חנה. יח) ויגדל הנער שמואל עם ה' אמר דוד גדלו וגו'. זה ליתא בכ"י ובאמת אין ענינו לכאן: